

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

потім формувати і займати життєву позицію.

Висновки. Проблема формування відповідальної економічної поведінки старших школярів в активних методах, особливо в ділових іграх, конче необхідна і для її вирішення, на нашу думку, потрібно декілька основних чинників:

- повинен бути організаційно, морально і методично готовий до її реалізації кожен вчитель педагогічного колективу, який бажає займатись питаннями економічної поведінки учнів;

- педагогічний колектив має бути задіяний в нових інноваційних і технологічних пошуках навчально-виховного процесу, особливо в активних методах навчання;

- повинна діяти чітка система постійного вдосконалення і самовдосконалення вчителів з методики застосування ділових ігор в практичній діяльності, тому числі з організації економічного

виховання учнів, з метою цілеспрямованого формування відповідальної морально-етичної поведінки учнів.

1. *Ва че в с ь к и й М. В. Для ринкової економіки господарювання. "Рідна школа" № 8, 1994, С. 55–58.*

2. *Су х о м л и н с ь к и й В. О. Вибрані твори: В 5 томах. К., "Радянська школа", 1980. Т. 4., С. 211–506.*

3. *У ш и н с ь к и й К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2 томах. К., "Радянська школа", 1983. Т. 1, С. 104–120.*

4. *Ш е м я к т и Б. П. Экономическое воспитание школьников: вопросы теории и практики. М., "Педагогика", 1986, 96 с.*

5. *Ш п а к О. Т. Економічна освіта в школі. "Світло" № 3, 1997, С. 16–18; № 4, С. 10–12.*

Володимир Ковальчук, кандидат педагогічних наук, доцент

*Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Франка*

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті автор розглядає особливості теоретико-методологічного обґрунтування сутності понять "педагогічні технології", "технології навчання", "педагогічна техніка", "технології виховання" тощо. У досліджуваному аспекті важливими чинниками педагогічної освіти виступають самонавчання і самовиховання особистості.

Постановка проблеми. Проблема ідеологічних орієнтирів після 1980-х років в Україні розчинилась у хаосі соціальних цінностей, що були збудені перебудовою, а після майже дванадцяти років незалежного існування України ще не викристалізувалась, і тому наші роздуми – це якраз і є їх пошук. Якщо вони, ідеологеми ХХІ століття, вітчизняною теоретичною думкою будуть знайдені, то наше суспільне життя набуде певної ідеологічної окраси, ціннісної визначеності, а українська держава – сталою розвинутою. Відтак розквітне на новій ідеологічній основі й вітчизняна педагогічна наука.

Ідея особистісно орієнтованої педагогічної освіти тільки починає визначатися на двох рівнях: повсякденному і науковому. На повсякденному

рівні викладачами педагогічних вищих закладів освіти обговорюються ідеї поваги до особистості студента і визнання її унікальності, проблемного змісту лекцій і діалогічного характеру практичних занять, співробітництва і співтворчості як у навчальному процесі, так і в науково-експериментальній роботі, використання методів і прийомів часткової індивідуалізації навчання. Але сьогодні стан речей тут такий, що "у рамках концептуальних підходів робляться поки що окремі, розрізнені спроби створення умов персоналізації підготовки вчителя" [4, 54]. Цей ідеологічний вибір є закономірним і своєчасним, оскільки одним із стратегічних завдань реформування педагогічної освіти в Україні, згідно з Державною національною програмою "Освіта",

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню зазначених аспектів педагогічної освіти приділили значну увагу В.П. Андрущенко, О.С. Анісімов, В.П. Бех, О.А. Грицай, І.А. Зязюн, М.С. Коган, В.Г. Кремень, В.О. Кудін, В.Ф. Паламарчук, І.П. Підласий, В.Г. Скотний та інші. Більшість із цих дослідників вважають, що осучасненню підлягають і педагогічні технології. Концепція педагогічної освіти (1999 р.) звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки вчителя, накопичену сучасною школою палітру освітніх технологій, напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з дитиною і колективом у цілому. У цьому напрямку плідно працюють О.А. Грицай, О.В. Коваленко, Н.А. Масюкова, А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак та інші.

Грунтовний аналіз літературних джерел дозволив нарахувати понад 300 визначень поняття “педагогічної технології” [5]. Деякі автори [4, 27–28], на основі аналізу різних підходів до визначення поняття “педагогічної технології” дійшли висновку, що воно розглядається як: раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети; наука; педагогічна система; педагогічна діяльність; системно - діяльнісний підхід до освітнього (навчального) процесу; система знань; мистецтво педагога; модель; засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу; як процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу; інтегративний підхід в освіті.

Зважаючи на очевидну категоріальну розбіжність у визначенні сутності педагогічних технологій, **мета даної статті** полягає в тому, щоб з'ясувати наскільки ефективно модернізація педагогічних технологій здатна підняти цей інструмент педагогічного втручання у формування особистості на більш високий рівень. Також вона повинна відповісти на питання, як ліквідувати розрив між навчанням та практикою, або як синхронізувати знання та вміння випускників освітніх закладів.

Виклад основного матеріалу. Тож, звернемося до етимології слова “технологія”, що означає “знання обробки матеріалу” (techne – мистецтво, ремесло, наука + logos – поняття, вчення). Технологія включає також і мистецтво володіння процесом, завдяки чому персоналізується. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів,

інструментів) і умов. У процесуальному розумінні технологія відповідає на запитання: “Як зробити (з чого і якими засобами)?”

При цьому в педагогічній науці за минулі роки сформувалось декілька базових понять або словосполучень зі словом технологія, що утворили синонімічний ряд, вживання якого тільки ускладнює шляхи модернізації педагогічної теорії. Тут маються на увазі такі поняття, як: “освітні технології”, “педагогічні технології”, “технології навчання”, “технологія навчального процесу” та ін.

Саме з цього приводу відомий фахівець у галузі освіти І. Зязюн зазначає, що поняття “освітня технологія” останнім часом набуває розповсюдження у теоріях учіння [4, 4]. Спочатку, як відомо, воно вживалося у педагогії, а саме у працях з рефлексології, представниками якої були такі відомі вчені, як І.П. Павлов, В.М. Бехтерев, О.О. Ухтомський, С.Т. Шацький. У свій час А.С. Макаренко використовував його як синонім поняття “педагогічна техніка”, що трактувалось як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку і ефективну організацію навчальних завдань.

Після широкого обговорення змісту цього поняття у 60-ті роки минулого століття, визначилось два напрями розуміння технології в освіті: технічні засоби навчання; технологія навчання, технологія навчального процесу. З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання поняття “технології навчання” і “педагогічні технології” стали усвідомлюватись, як зазначає І. Зязюн, системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом (кінець 1970-х – початок 1980-х років). У цей час виокремились два складники педагогічної технології: використання системного знання для розв'язання практичних завдань і використання у навчальному процесі технічних засобів (М. Кларк, Д. Фінн, К. Бруслінг, Т. Сікамото).

У документах Асоціації з педагогічних технологій США підкреслювалось: “педагогічна технологія є комплексним інтегральним процесом (люди, ідеї, засоби і способи організації діяльності) для аналізу проблем планування, управління і забезпечення всіх аспектів засвоєння знань”. “З цього часу відбувається, – на думку цього ж автора, – осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття “педагогічні технології”:

- це системний, концептуальний, об'єктивований, інваріантний опис діяльності учителя й учня, спрямований на досягнення освітньої мети. Це завжди квінтесенція виховної системи, базове

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

утворення, в якому фіксується її своєрідність і специфічні особливості теоретичного складу і категоріального апарату;

- це спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі і системи типу “людина–машина”, це перевірка екологічних можливостей проблеми. Педагогічна технологія “передбачає визначення цілей через результати освіти, вираження у діях учнів, ними усвідомлюваних і визначуваних”;

- педагогічна технологія – це проект певної педагогічної системи, яка реалізується практично. Останнє визначення, якщо його взяти за основу, дозволяє розгляд ретроспективи педагогіки і її подальшого розвитку як еволюцію її технологій” [4, 4–5].

“Визнаючи технологізацію освіти об’єктивним процесом, який постійно розвивається і вектор якого визначається в основному науково-технічним прогресом та технологізацією суспільства, спробуємо з’ясувати його специфіку і визначити бодай найближчу перспективу. Якщо визначити технологію способом системної організації освітньої діяльності в різних сферах знання, культури, навколишнього світу, мислення, що зумовлюється рефлексією, стандартизацією, використанням спеціалізованого інструментарію, то об’єднати їх на одному рівні організації) неможливо у зв’язку з якісним розмежуванням технологічних задач, які підказуються життям. Досить ґрунтовно це вже розглянуто, наприклад, у [4, 6–7].

Педагогічна технологія – явище складне і може включати в себе різні інші спеціалізовані технології, розповсюджені в інших сферах науки і практики: нові інформаційні технології, промислові (індустріальні), електронні, поліграфічні, медичні та ін. На думку І. Зязюна, “Педагогічна технологія – сфера знання, яка включає методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей освіти” [4, 8].

“Педагогічна технологія, як визначають автори навчального посібника “Сучасні педагогічні технології”, – це наука про розвиток, освіти, навчання і виховання особистості школяра на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики” [7, 11].

Технологія освіти має дві сторони, а саме: внутрішню та зовнішню. Вона враховує саморозгортання особистості шляхом алгоритмів самонавчання та самовиховання особистості та педагогічні технології, які мають дидактичну та виховну складові. Коли мова йде про саморозгортання особистості, то ми тут свідомо

уникаємо терміна “технологія” бо останній є продуктом суспільного наукового виробництва, а особистість це робить переважно в ірраціональній або інтуїтивній формі. Тому тут більш адекватний термін саме “алгоритм”, як такий порядок дій, що сформувався нібито сам по собі. При цьому порядок мислення особистості та його специфіка у різних галузях діяльності відомі нам, і тому мова тут йде про економічний образ мислення, психологістику та соціологістику [9; 5].

У вимірі особистісно орієнтованої парадигми освіти провідною є технологія самовдосконалення особистості або алгоритм, що складається ніби автоматично. Педагогічні технології створюють умови або інформаційно-розвиваюче середовище і тому виступають допоміжними.

Алгоритми самонавчання і самовиховання є глибинним моментом освітньої технології за змістом – це продукт педагогічної діяльності, оскільки їх розробка і реалізація відбувається на основі законів психологічного життя особистості людини, і тому він має автономний характер та виступає фільтром безпосередньо у педагогічній взаємодії педагога і вихованця. Недооцінка цього моменту є причиною багатьох поразок педагогів.

Самонавчання особистості реалізується, як відомо, через механізм переосмислення смислів або механізм вкорінення в культуру етносу. Фахівці з галузі педагогічної науки можуть тут навести приклади і зробити спробу довести, що цей момент враховується у їх проектах формування особистісно орієнтованої освіти. Так, наприклад, у педагогічній літературі визначено, що особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність, суб’єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти.

Звернення до особистісно-орієнтованої парадигми освіти полягає у врахуванні саме цього глибинного процесу освіти. І.С. Якімівська виділяє три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну [10]. Якщо соціально-педагогічна і предметно-дидактична моделі пов’язані з педагогічними технологіями, то психологічну модель можна якимось чином “прив’язати” до самоосвіти особистості, оскільки вона спочатку зводилась до визнання відмінностей у пізнавальних здібностях учнів, які в реальному освітньому процесі проявляються у здібності до навчання (індивідуальна здібність до засвоєння знань). При цьому метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної здібності.

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Самовиховання особистості відбувається через її досвід практичної діяльності. Описуючи та характеризуючи особистість дитини через її функції, В.В. Сериков важливим для модернізації педагогічного процесу виділяє такі:

- функція вибірковості (здатність людини до вибору);
- функція рефлексії (особистість повинна оцінювати своє життя);
- функція буття, що полягає у пошуках сенсу життя та творчості;
- формуюча функція (формування образу “Я”);
- функція відповідальності (“Я відповідаю за все”);
- функція автономності особистості (у міру розвитку вона все більше стає вивільненою від інших факторів) [8, 78].

У цілому ж формування культури життєдіяльності особистістю є вищою метою особистісно орієнтованих систем та технологій, які реалізуються шляхом запровадження у життя системи завдань, пов’язаних з розвитком індивідуальних пізнавальних здібностей кожної дитини, формуванні в особистості культури життєдіяльності, що дозволяє продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначати поведінку лінії життя тощо [4, 62].

Тож, не можна не помітити, що спочатку модернізація педагогічної науки торкалася концептуальних засад і була знайдена особистісно орієнтована парадигма як метод освіти. Спочатку вона розроблялась нібито із зовнішнього боку і тому мова велась про створення інформаційно-розвиваючого середовища. На наступному етапі модернізація “зацепила” іншу складову освітянського процесу – участь особистості учня в освітянській діяльності. Тому наступним етапом модернізації педагогічної освіти має стати пошук ефективних форм взаємодії педагога та підлеглого. Наша позиція у цій справі більш послідовна, оскільки ми виходимо з необхідності надати модернізації педагогічної освіти системного характеру, шляхом аналізу функцій та змісту кожного її елемента.

У самоучасті особистості в освітянському процесі може бути три вихідні стани, у яких може перебувати особа, що приходить до навчального закладу, а саме: *негативне ставлення* до освіти, коли все блокується дією внутрішньоособистісних фільтрів людини, і вона практично сама виключається із процесу освіти; *депресивне ставлення*, коли треба “зібрати” її внутрішньо особистісні механізми; *позитивне ставлення* складається у тому випадку, коли особистість навчається з бажанням пізнати як можна більше

й глибше матеріал, що їй пропонується навчальними планами.

У свою чергу *педагогічні технології* складаються структурно із *двох підвидів* технологій, а саме: **технологій навчання, які ще можна назвати дидактичними**, та **технологій виховання**. Технології навчання і виховання є зовнішнім моментом освітньої технології. За змістом – це продукт педагогічної діяльності, оскільки їх розробка і реалізація відбувається на основі законів психолого-педагогічної науки і, що головне, вони реалізуються безпосередньо у педагогічній взаємодії педагога і вихованця.

На практиці, на жаль, ці поняття не розмежовуються, що породжує деяку плутанину та не допомагає створити ефективні технології освіти. Так, наприклад, В.Ф. Паламарчук поняття “технології навчально-виховного процесу” пов’язує з моделюванням його змісту, форм і методів згідно з поставленою метою і при цьому вважає, що більш конструктивним поняттям є поняття “технології навчання” [3, 34].

І.А. Зязюн зазначає: “**Технологія навчання** – поняття близьке, але не тотожне педагогічній технології, оскільки воно відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах певного предмету, теми, питання і в межах обраної технології. Технології навчання варіативні і близькі до часткових методик. Вони можуть називатись дидактичними. Їхнє завдання – максимально спростити організацію навчального процесу, зберігаючи його ефективність шляхом передачі творчих функцій учителю” [4, 8].

Технології виховання – це принципово інший вид діяльності у сфері освіти, який базується на зразку діяльності педагога. Термін “технологія виховання” уперше ввів, як відомо, у педагогічну науку А.С.Макаренко, проте він донині не опрацьований. Але можна погодитись з висновками авторів колективної монографії “Сучасні педагогічні технології”, які пишуть: “Стосовно виховного процесу під технологією розуміють систему знань, необхідних викладачеві для реалізації науково обґрунтованої стратегії, тактики й процедури виховання” [7, 8].

Це відбувається завдяки тому, що особистість вихованця повторює дію педагога, намагаючись отримати певний результат. Дія за аналогією є, як відомо, надто розповсюдженою навіть у судовій та законодавчій діяльності, де головними суб’єктами виступають фахівці вищого рівня професійної освіти. І тому в освітянському процесі дуже важливими є особистісні та професійні якості

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

педагога. Це пояснюється тим, що зразки поведінки виконують нормативну функцію. Аналіз педагогічної літератури показує, що класифікація зразків педагогічної діяльності поки що не розроблена.

Сучасна стратегія прогресу передових країн світу базується на концепції всебічного інтелектуального, культурного, професійного, фізичного розвитку потенціалу особистості. При цьому в реалізації її цілей головне місце відводиться системі освіти. Сьогодні завдяки підвищенню рівня освіти населення розвинуті країни світу мають майже половину валового національного продукту [1].

Використання інформаційних технологій у професійній освіті, як стверджує І.В. Роберт, сприяє: по-перше, пошуку ефективних форм організації занять; розробці нових засобів, методів, методик і технологій навчання, вдосконаленню змісту освіти відповідно до завдань розвитку особистості в умовах сучасного суспільства; по-друге, розширенню видів навчальної діяльності при умові реалізації сучасних технологій навчання (використання комп'ютеризованих курсів навчання, інформаційно-довідкових і експертних систем, мультимедіа-технологій); по-третє, переходу від авторитарного, ілюстративного-поєднувального навчання до проблемно-пошукового, творчого, що передбачає оволодіння студентами умінням самостійно набувати нові знання, використовуючи нові технології інформаційної взаємодії з імітаційними моделями об'єктів, процесів, явищ [6].

Таким чином, опанування сучасними інформаційними технологіями стає одним із головних компонентів професійної підготовки кожного педагога, що потребує розробки і впровадження в навчальний процес професійно орієнтованих програм і курсів, спрямованих на оволодіння основами необхідних знань і накопичення особистого досвіду їх використання у своїй професійній діяльності.

Висновки. Узагальнюючи усе вищевикладене, слід зазначити, що педагогічна концепція, яка має бути розроблена, шляхом інтеграції модернізаційних зусиль інтелектуальної еліти країни, для інформаційної фази розвитку України повинна забезпечити функціональну надійність майбутніх педагогів, під якою ми розуміємо, нагадаємо, властивість функціональних систем людини забезпечувати його динамічну стійкість у виконанні професійного завдання протягом визначеного часу із обумовленою якістю.

Ця властивість проявляється в адекватних вимогах відповідності діяльності рівню розвитку

професійно значимих психологічних й фізіологічних функцій та механізмів їх регуляції у нормальних та екстремальних умовах. Дане поняття має подвійний смисловий зміст. По-перше, воно визначає відносно самостійну й важливу роль у забезпеченні професійної надійності стану функціональних систем організму, його професійно важливих якостей.

По-друге, віддзеркалює значення надійності, тривкості функцій організму фахівця при виконанні професійної діяльності, ступеня адекватності їх реагування на умови й зміст виробничого процесу, рівня гомеостатичної та адаптивної регуляції організму під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів діяльності.

По-іншому, поняття "функціональна надійність" віддзеркалює характер енергетичного та інформаційного пристосування педагога до процесу управління об'єктом виробничої діяльності. Його можна вважати критерієм ефективності модернізації педагогічної освіти.

1. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик та ін. Академія пед. наук України. Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: ВПЦОЛ, 2001. – 502 с.

2. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.

3. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник / Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шнак О.Т. – К.: Видавничий центр "Прогрес"; Пошуково-видавниче агентство "Книга пам'яті України", 2000. – 365 с.

4. Хейне. Пол. Экономический образ мышления. Пер. с англ. – М.: Изд-во "Новости", 1991. – 704 с.

5. Коваленко О.В. Соціологістика: сутність та контури проблемного поля // Нова парадигма. – Запоріжжя, 2002. – №24. – С. 184–191.

6. Якимовская И. Разработка технологий личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – №2.

7. Теория и практика личностно-ориентированного образования. "Круглый стол". – Педагогика. – 1996. – №5.

8. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала. – Тернопіль: "Навчальна книга Богдан", 2000. – 152 с.

9. Кинелев В.Г. Объективная необходимость. История, проблемы, перспективы реформирования высшего образования России. – М.: Республика, 1995. – 328 с.

10. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании, дидактические проблемы, перспективы использования. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 205 с.